ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

ШЕВЧУК ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37(09)(477)

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ КОЛЕГІЇ ПАВЛА ГАЛАГАНА (1871–1920 рр.)

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Побірченко Наталія Семенівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Зайченко Іван Васильович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри методики навчання та
управління навчальними закладами;

кандидат педагогічних наук,
Агапов Юрій Юрійович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
старший викладач кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «23» травня 2013 р. о 16^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України (04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д).

Автореферат розісланий «22» квітня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **Л. Д. Березівська**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У часи відродження і становлення України як суверенної держави проголошено курс на реформування освітньої галузі, з-поміж іншого визначено актуальні завдання розбудови системи національної освіти і виховання, збереження та нарощування інтелекту нації, адже інтелектуальний потенціал суспільства – це його майбутнє. Досягнути успіху в цій нелегкій справі допоможе глибоке знання інтелектуальної спадщини, в даному разі усього плідного доробку вітчизняної та світової педагогічної думки.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження еволюції окремих навчальних закладів, зміст діяльності яких до цього часу був маловідомий, або зовсім не висвітлювався. Тому дуже важливо «показати ті напрацювання, той досвід, який існував, зберегти його, піднявши на поверхню, у сьогодення ті явища й факти педагогічної дійсності, які створили спільне загальне багатство України – новаторські заклади, які просували вперед не лише педагогічну думку, а й усе культурницьке поле України, розвивали її гуманітарне тло» (О. Сухомлинська, 2010)[1].

До таких закладів належить Колегія Павла Галагана, яка діяла в Україні протягом другої половини XIX – початку XX століття (1871–1920 рр.). Дослідження діяльності Колегії Павла Галагана набуває вагомого значення для освітньої галузі й у тому сенсі, що названий навчальний заклад був осередком формування інтелектуального потенціалу суспільства і за короткий проміжок часу (49 років діяльності) виховав у своїх стінах цілу плеяду видатних науковців, культурних діячів, які своєю подвижницькою науковою, культурною та політичною діяльністю прислужилися інтелектуальному розвитку суспільства, прославили Україну далеко за її межами.

Діяльність Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.) досліджувалася в контексті вивчення біографії, державної та громадської діяльності засновника Колегії, мецената Г. Галагана (С. Гаврилова, Л. Гісцова, А. Матвеєв, К. Мощенко, Ф. Савченко, А. Степович та ін.); історії діяльності Колегії Павла Галагана (С. Білокінь, Н. Бондар, В. Даниленко, І. Зайченко, В. Ковалинський, Є. Колесник, Н. Михайловіна, М. Слабошпицький, А. Тимошенко, В. Тригубенко, Ю. Хорунжий та ін.); громадської та наукової діяльності викладачів та випускників Колегії (О. Апанович, М. Богуславський, Г. Болотова, Д. Веденєєв, Д. Доброчаєва, О. Драй-Хмара-Ашер, М. Железняк, Ю. Жлуктенко, Г. Костюк, Г. Мокрицький, О. Оглоблин, С. Павличко, В. Перетц, В. Петров, М. Петровський, В. Плачинда, Н. Побірченко, О. Пріцак, О. Скакун, П. Тимошенко, А. Уусталь, О. Филипович та ін.).

Особливості організації навчально-виховного процесу в Колегії Павла

---

[1] Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курило, Н. П. Дічек. Л. Д. Березівська, Н. С. Побірченко, Н. Б. Антонець, Л. С. Бондар, Т. В. Філімонова, М. Я. Антонець, Т. І. Куліш, О. М. Шевчук. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – С. 5.

Галагана висвітлювалися у публікаціях педагогів – викладачів вищої школи кінця XIX – початку XX століття: М. Максимейка, М. Марковського, В. Науменка, А. Степовича.

Проблеми становлення навчально-виховних закладів в Україні XIX – початку XX століття аналізуються в сучасних дослідженнях за авторством – Ю. Агапова, І. Албул, О. Бабіної, Л. Березівської, І. Зайченка, Т. Кандаурової, Т. Коваленко, Н. Коляди, О. Сухомлинської та ін. У монографіях І. Добрянського, А. Лопухівської, В. Постолатія, Н. Сейко містяться стислі відомості безпосередньо про діяльність Колегії Павла Галагана.

Окремі аспекти функціонування Колегії Павла Галагана висвітлено в дисертаційних дослідженнях Т. Ткаченко (2003), М. Смольніцької (2004), які аналізують громадську, благодійну діяльність Г. Галагана та роль Колегії в національно-культурному житті України.

Однак історіографічний аналіз праць, які торкаються діяльності Колегії Павла Галагана, опублікованих в різний час, свідчить, що проблема організації і змісту навчально-виховного процесу цього закладу комплексно і системно не вивчалась. На нашу думку, саме дослідження організації і змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана є тим джерелом, аналіз та осмислення якого сприятиме розв'язанню багатьох проблем педагогіки шкільництва у XXI столітті, функціонуванню і становленню закладів нового типу, удосконаленню шкільної системи освіти як важливої складової виховання і навчання молодого покоління відповідно до викликів сьогодення.

Звернення до еволюції названого навчального закладу, висвітлення традиційних для школи другої половини XIX – початку XX століття та новаторських тенденцій у змісті та організації навчально-виховного процесу дасть змогу актуалізувати важливий і цікавий досвід діяльності Колегії Павла Галагана, який може прислужитися у виконанні завдань створення відкритої, гуманної, демократичної школи.

Отже, нерозробленість зазначеної наукової проблеми в історико-педагогічній науці, її актуальність і відповідність сучасному етапу реформування системи освіти й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – «**Організація і зміст навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.)**».

Зв'язок роботи з науковим програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний номер № 0111U009198) та держбюджетної теми «Становлення та розвиток педагогічного краєзнавства в Україні (II половина XIX – початок XX століття)», 2010–1012 рр. (державний реєстраційний номер № 0111U000212), що розроблялася на базі Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства Національної академії педагогічних наук України при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 23.12.2003 р.) та узгоджена на засіданні бюро Ради з координації досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 27.01.2004 р.).

Мета дослідження – виявити і розкрити особливості організації та змісту навчально-виховного процесу в Колегії Павла Галагана.

Відповідно до теми та мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати організаційні основи діяльності Колегії Павла Галагана.
2. Розкрити особливості змісту організації навчального процесу.
3. Визначити новаторські засади виховної системи Колегії Павла Галагана.
4. З'ясувати значення Колегії Павла Галагана як наукового, культурного та освітнього осередку в житті України.

Об'єкт дослідження – процес розвитку приватної освіти в Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX століття.

Предмет дослідження – організація і зміст навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1871 р. по 1920 р. Визначення вихідної хронологічної межі – 1871 р., – час відкриття Колегії. Завершується дослідження 1920 р., що пов'язано із згортанням діяльності Колегії Павла Галагана за умов формування радянської освітньої парадигми, наслідком чого стали відповідні накази Наркомосу УСРР.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використовувався комплекс таких взаємопов'язаних методів: історико-логічний аналіз, систематизація наукової літератури, архівних джерел (з метою узагальнення історії заснування та досвіду діяльності Колегії Павла Галагана); хронологічно-системний, проблемно-пошуковий методи (для наукового обґрунтування розвитку змісту та організації навчально-виховного процесу в Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.) і висвітлення новаторських та традиційних підходів у динаміці, змінах і часовій послідовності); структурно-порівняльний аналіз документальних, науково-літературних джерел (з метою зіставлення архівних, друкованих джерел з досліджуваної проблеми); ретроспективний логіко-системний аналіз (з метою виокремлення реальних і суб'єктивних даних, провідних ідей діяльності навчального закладу).

Джерельна база дослідження. Проаналізовано документально-фактологічний матеріал з фондів Центрального державного історичного архіву України (фонди: № 442 – Канцелярія Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора; № 486 – Київська палата цивільного суду; № 707 – Управління Київського учбового округу; № 1475 – Родовий фонд Галаганів); Державного архіву міста Києва (фонди: № 185 – Київська колегія Павла Галагана); Інституту рукописів Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського (фонди: № I – Літературні матеріали; № II – Історичні матеріали; № III – Листування; № 115 – Трегубов Єлисей Киприанович; № 119 – Галагани (родовий фонд); № 120 – Колегія Павла

Галагана; № 179 – Степович Андроник Іоаникійович); періодичні видання кінця XIX – початку XX століття, зокрема, журнали «Вестник воспитания» (1890–1917), «Ежегодник Коллегии Павла Галагана» (1896–1916), «За сто літ» (1927–1930), «Записки історико-філологічного відділу ВУАН» (1919–1931), «Записки Українського наукового товариства в Києві» (1908–1918), «Киевская старина» (1882–1906), «Отчет о состоянии Коллегии Павла Галагана» (1880, 1887, 1890, 1894), «Отчет-Ежегодник Коллегии Павла Галагана» (1895), «Педагогическая мысль» (1904, 1905), «Русское богатство» (1876–1918), «Русская старина» (1870–1918), «Русская Школа» (1893–1917), «Україна» (1914–1932), газети «Вісті» (березень–серпень 1919), «Киевлянин» (1864–1895), «Киевский вестник» (1870–1872), «Новое время» (1868–1917); матеріали історико-педагогічних досліджень, довідково-бібліографічна література.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* комплексно обґрунтовано *організаційні основи* функціонування Колегії Павла Галагана (регламентувальні документи: Статут, Інструкції; керівні органи: Рада Колегії, Правління Колегії; принципи управління: демократичність, колегіальність; належний рівень матеріально-технічної бази; професорсько-викладацький склад; режим роботи навчально-виховного закладу; доступність освіти для учнів різних соціальних станів); визначено *новаторські засади виховної системи* (*принципи* виховання: створення сімейної атмосфери, етнонаціональний характер виховання, культ інтелекту, уникнення штампів і формалізму, відсутність покарань, довірливі стосунки між вихователями і вихованцями, повага до релігійних почуттів, увага до кожної людини, турбота про здоров'я вихованців та ін.; *методи*: індивідуального підходу, особистого прикладу, переконування, виховання мистецтвом, інтелектуального розвитку, дослідницький метод та ін.; *форми*: індивідуальна бесіда, домашні вечори, мистецькі екскурсії, вечірні заняття, колективні розваги, учнівські традиції, спортивні заходи, літературно-мистецькі вечори, трудові заняття та ін.); розкрито *особливості змісту організації навчального процесу* в Колегії (певні відступи від загальноприйнятих гімназійних навчальних планів: обов'язковість мистецьких дисциплін; популярність нетрадиційних форм організації навчального процесу: вечірні додаткові заняття, вечірні лекції, відсутність класних журналів; серед методів – концентричності, індивідуального навчання, проблемно-пошуковий, стимулювання обов'язку й відповідальності та ін.);

– *уточнено* роль і значення Колегії Павла Галагана в громадському, культурному та освітньому житті країни;

– *подальшого розвитку* набула характеристика та систематизація досліджень з означеної проблеми;

– *до наукового обігу* введено нові історичні факти, маловідомі та невідомі документи, що розширюють історико-педагогічне знання про існування в шкільній практиці України такого унікального явища, як Колегія Павла Галагана, колектив якої зберігав кращі традиції і прагнув нового в організації навчально-виховного

процесу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що ґрунтовний аналіз організаційної структури і змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана сприятиме збагаченню сучасного історико-педагогічного знання.

Зібраний, проаналізований архівний, науковий матеріал та результати дослідження можуть бути використані як доповнення до змісту курсів історії педагогіки, спецкурсів із проблем розвитку приватної освіти, укладання навчально-методичної літератури у практиці роботи сучасної школи, подальших наукових історико-педагогічних дослідженнях.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (акт № 2566/01 від 08.10.2012 р.), Херсонського державного університету (акт № 01-12/2649 від 12.11.2012 р.), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (акт № 1/3199/2 від 19.11.2012 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (акт № 88/1 від 26.09.2012 р.).

Особистий внесок здобувача в статті «Osobowość Pawła Żyteckiego w kontekście ogólnoeuropejskiej oświaty» («Особистість Павла Житецького в контексті загальноєвропейської освіти»), написаній у співавторстві з В. Ісаченко, полягає у висвітленні ролі П. Житецького у заснуванні та діяльності Колегії Павла Галагана.

Апробація результатів дисертації. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Матеріали дослідження доповідалися на *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Підготовка педагогів – стратегії, концепції, ідеї» (Республіка Польща, Плоцьк – Сочівка, 2007), «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2008), «Видатні постаті науки, культури і освіти України» (Київ, 2008), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ, Умань, 2008), «Człowiek w Europie – skąd i dokąd zmierzamy» (Республіка Польща, Гдиня, 2011), «Ціннісні пріоритети освіти: виклики XXI століття» (Луганськ, 2011), «Українська педагогічна наука у контексті сучасних цивілізаційних процесів» (Івано-Франківськ, 2011); *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Підготовка педагогічних кадрів у ВНЗ у контексті процесів глобалізації» (Умань, 2005), «Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір» (Луганськ, 2006), «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2007), «Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні» (Житомир, 2007), «К.Д. Ушинський: актуальні проблеми української освіти і педагогічної науки» (Чернігів, 2008), «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації» (Тернопіль, 2009), «Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів» (Черкаси, 2009), «Видатні педагоги XIX ст. про виховання „нової людини”» (Ніжин, 2009), «Київ у соціокультурному просторі XIX – XXI століть: національний та європейський контекст» (Київ, 2011), «Образ дитини у вітчизняних і зарубіжних

дослідженнях» (Харків, 2011), «Розвиток вітчизняного та зарубіжного дитячого руху: історія і сучасність» (Умань, 2011, 2012), «Українська педагогіка 1920-х років – сучасні оцінки і виміри» (Умань, 2012).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у 19 публікаціях. З них 18 одноосібних – 12 статей у наукових фахових виданнях, 7 – у збірниках матеріалів наукових конференцій (1 – у зарубіжному періодичному виданні).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 333 сторінки: основний текст – 208 сторінок; список використаних джерел – 34 сторінки, 396 найменувань (290 джерел та 106 архівних справ), 21 додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження з обраної теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, визначено хронологічні межі та схарактеризовано джерельну базу, відображено апробацію результатів дисертаційного дослідження, вміщено відомості про структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ – **«Колегія Павла Галагана як унікальний педагогічний феномен другої половини XIX – початку XX століття» –** складається із двох параграфів. У першому з них – «Історіографія та джерельна база дослідження» – з’ясовано ступінь дослідженості проблеми в історико-педагогічній літературі, здійснено аналіз джерельної бази.

Історіографічний пошук показав, що проблема організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.) як самостійний предмет не досліджувалася, а фрагментарно розглядалася в контексті вивчення біографії, державної та громадської діяльності засновника Колегії Г. Галагана; історії діяльності Колегії Павла Галагана; громадської та наукової діяльності викладачів та випускників Колегії; а також у зв’язку з аналізом споріднених проблем, зокрема, діяльності державних та приватних закладів освіти другої половини XIX – початку XX століття.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що першими до означеної проблеми звернулися автори, які брали безпосередню участь у діяльності та творенні історії Колегії Павла Галагана – М. Галаган, М. Максимейко, М. Марковський, В. Науменко, А. Степович, – у працях яких схарактеризовано Г. Галагана як особистість, його внесок у розвиток навчального закладу, вплив на діяльність Колегії.

Суспільно-громадську, меценатську діяльність Г. Галагана, родовід родини Галаганів у різні роки досліджували С. Гаврилова, Л. Гісцова, А. Матвеєв, К. Мощенко, Ф. Савченко.

Історія діяльності Колегії Павла Галагана стала предметом дослідження наприкінці 80-х років XX століття. Так, у працях С. Білоконя, Н. Бондар,

В. Даниленка, І. Зайченка, В. Ковалинського, Є. Колесник, Н. Михайловіної, М. Слабошпицького, А. Тимошенка, В. Тригубенка, Ю. Хорунжого певною мірою розглянуто питання організації навчально-виховної діяльності Колегії, внутрішнього розпорядку закладу, створення матеріально-технічної бази, книгозбірні, звернено увагу на атмосферу україномфільства в Колегії.

Історичні та суспільно-політичні передумови, що сприяли виникненню такого навчального закладу, як Колегія, пошуки оптимальної моделі навчально-виховного процесу, аналізу міжособистісних стосунків, що панували між учнями і викладачами, присвятили свої праці О. Апанович, Г. Болотова, М. Богуславський, Д. Веденєєв, Д. Доброчаєва, О. Драй-Хмара-Ашер, М. Железняк, Ю. Жлуктенко, Г. Костюк, Г. Мокрицький, О. Оглоблин, С. Павличко, В. Перетц, В. Петров, М. Петровський, В. Плачинда, О. Пріцак, О. Скакун, П. Тимошенко, А. Уусталь, О. Филипович, С. Шевченко та ін. Крім того, вони висвітлювали біографії, торкалися у своїх дослідженнях громадської та наукової діяльності викладачів та випускників Колегії Павла Галагана.

Розвитку вітчизняної педагогічної науки, осмисленню, об'єктивному та неупередженому вивченню історико-педагогічних явищ і фактів приділили увагу у своїх працях Ю. Агапов, І. Албул, О. Бабіна, Л. Березівська, І. Зайченко, Т. Кандаурова, Т. Коваленко, Н. Коляда, Н. Побірченко, О. Сухомлинська, які звертаються до різних аспектів реформування загальної системи освіти в Україні у зв'язку із культурно-просвітницьким рухом та соціально-економічними, суспільно-політичними змінами протягом XIX – початку XX століття. У цьому контексті дослідники української історії, історії педагогіки І. Добрянський, В. Постолатій, А. Лопухівська, Н. Сейко, аналізуючи діяльність державних та приватних закладів освіти, розглядають окремі аспекти функціонування Колегії Павла Галагана. Їхні дослідження мають пізнавальний зміст, що допомогло у роботі над обраною темою, особливо що стосується особливостей розуміння історичної доби, у якій діяла Колегія Павла Галагана.

У ході дослідження з'ясовано, що безпосередньо означеній проблемі присвячені дисертації науковців: Т. Ткаченко («Громадська та благодійна діяльність Г.П. Галагана», Київ, 2003), М. Смольніцької («Колегія Павла Галагана в національно-культурному житті України (1871–1920 рр.)», Київ, 2004). Але жодна з дисертацій не розкриває проблеми організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана.

У ході історіографічного огляду встановлено, що проведені дослідження, попри глибину кожної окремої праці, не створюють цілісної картини організаційних основ функціонування Колегії, новаторських засад виховної системи та особливостей змісту, форм і методів організації навчального процесу в Колегії Павла Галагана.

Отже, історіографічний аналіз досліджуваних історичних та історико-педагогічних джерел дає підстави для висновку, що питання організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана залишилися поза увагою

дослідників. У науковій літературі представлено лише фрагментарне висвітлення окремих аспектів історії заснування і діяльності Колегії. У зв'язку з цим наше дослідження передбачає висвітлення змісту та організації навчально-виховного процесу у діяльності Колегії Павла Галагана.

У другому параграфі – «Історія створення Колегії Павла Галагана» – висвітлено історію створення навчально-виховного закладу державним і громадським діячем Г. Галаганом у пам'ять свого сина Павла.

Охарактеризовано особистість Г. Галагана, його громадську позицію, життєві переконання, середовище в якому відбувалося формування світогляду мецената, бо саме його погляди, національні переконання були вирішальними щодо організації і змісту навчально-виховного процесу в створеному ним навчальному закладі.

Досліджено біографію, особистість та умови, в яких зростав та виховувався Павло Галаган, чиє ім'я було надане Колегії. У ході дослідження з'ясовано чинники, якими керувалися батьки у вихованні сина. Такими насамперед були: українські традиції; фізичне та трудове виховання; атмосфера сімейної поваги і довіри, яка панувала в родині; високий рівень освіченості батьків; морально-естетичні принципи; гуманність; розвиток любові до української культури, літератури, мови; виховання почуття громадянського обов'язку тощо. Здійснений аналіз свідчить, що ідея закладу, яка зародилася у Г. Галагана, ґрунтується на задумах та планах стосовно виховання, навчання та подальшого майбутнього свого сина.

З'ясовано наміри Григорія Павловича щодо заснування закладу та проаналізовані дискусії, що виникали серед його друзів (П. Антонович, М. Буданов, П. Житецький, М. Рігельман, М. Тулов, В. Шульгін, М. Юзефович та ін.), та які утворили так звану «неофіційну комісію» для обговорення положень відкриття виховного закладу в пам'ять Павла Галагана. Встановлено, що після довгих консультацій з різними людьми Г. Галаган прийняв рішення влаштувати навчально-виховний заклад для гімназистів старших класів та пожертвувати капітал на його заснування.

Показано, що починаючи з 60-х років XIX століття в Російській імперії розпочався процес розбудови системи освіти: проводилися шкільні реформи, діяльність органів місцевого самоврядування сприяла зрушенням у шкільній справі (активно відкривалися початкові школи, гімназії, реальні училища, недільні школи, проводилися курси для підвищення кваліфікації вчителів тощо). Завдяки певній лібералізації розвивалася приватна ініціатива в освітній сфері. У 1868 р. було прийнято «Положення про приватні навчальні заклади», згідно з яким завдання приватних шкіл полягало у сприянні та допомозі уряду в галузі народної освіти.

У «Положенні про приватні навчальні заклади» зазначалося, що відкриття приватного закладу потребує спеціального дозволу після того, як місцеве начальство розгляне подане засновником клопотання та план з детальним розкриттям мети і завдань навчального закладу. План повинен містити відомості про вид навчального закладу, кількість учнів та вчителів, про обсяг навчальних предметів, характеристику навчального приміщення.

У 1870 році на ім’я міністра народної освіти надійшло клопотання від Г. Галагана про відкриття навчального закладу, разом з яким було представлено детальний проект Статуту. До нього додавався пояснювальний лист, в якому Григорій Павлович стисло окреслював умови, мету заснування навчального закладу та джерела фінансування його майбутньої діяльності. У Статуті Г. Галаган обґрунтовував також кількість класів у Колегії, навчальні програми та навчальний план, керівний орган закладу, права та обов’язки, кількісний склад викладачів і вихованців, кошти та маєтності, що мали забезпечувати функціонування закладу.

25 квітня 1870 року відбулося засідання Об’єднаних департаментів Законів, Державної економії та Державної Ради, на якому було розглянуто проект Статуту Колегії та висловлено ряд зауважень щодо його положень, а 6 червня 1870 року було ухвалено Статут Колегії та дозволено відкрити навчально-виховний заклад, якому присвоювалася назва – Колегія Павла Галагана. Засновник Колегії, Григорій Галаган, одержав звання почесного попечителя. У жовтні 1871 р. Колегія Павла Галагана розпочала своє функціонування.

Другий розділ дисертації **– «Організаційно-педагогічні особливості діяльності Колегії Павла Галагана»** – складається з трьох параграфів. У першому з них – «Організаційні основи функціонування Колегії Павла Галагана» – обґрунтовано організаційно-правові основи функціонування закладу: нормативна та матеріальна база, кадрове забезпечення, ефективність управління, режим роботи, контингент учнів тощо.

Проаналізовано нормативно-правову базу Колегії Павла Галагана, яку (окрім розпоряджень Міністерства народної освіти, а в останні роки – різних документів відповідної влади) складали:

1. Статут Колегії (1870), як документ, який забезпечував нормативно-правове врегулювання управління навчальним закладом з правами самостійності та автономії.

2. «Інструкція директору та вихователям Колегії» (1874), які визначали сутність, особливості діяльності та посадові обов’язки працівників закладу.

3. «Правила для вихованців Колегії» (1874, 1879), які встановлювали норми поведінки учнів закритого навчально-виховного закладу.

4. «Правила для вступу в Колегію Павла Галагана» (1870), які унормовували прийом до Колегії.

Здійснений аналіз архівних джерел дав можливість розкрити високий рівень матеріально-технічної бази закладу, завдяки якій забезпечувались комфортні умови проживання та навчання колегіатів (велика бібліотека, власна лікарня, церква, фізичний кабінет, кабінети ручної праці, природознавства, музей, дача, спортивний майданчик, нумізматична колекція та інші основні і допоміжні засоби навчання та виховання тощо).

Доведено відмінність Колегії від традиційної класичної гімназії другої половини XIX – початку XX століття і в управлінській сфері. Загальне керівництво Колегією здійснював Київський університет св. Володимира, безпосереднє –

Правління (питання навчання і виховання), Рада (переважно, господарські та питання дотримання режиму) та почесний попечитель (представницькі функції та фінансові питання).

Здійснено аналіз режиму роботи Колегії, який був змістовним, чітко продуманим, включав у себе зміну видів діяльності (навчання – відпочинок, вільний час), відзначався обґрунтованістю й логічністю вимог до кожного учня і всього колективу, вимагав чіткого дотримання норм часу та пунктуального виконання нормативних установок, підпорядкування кожного учня єдиним законам.

Отже, організаційні засади діяльності Колегії Павла Галагана регламентувалися Статутом Колегії (1870), «Інструкцією директору і вихователям Колегії» (1874), «Правилами для вихованців Колегії» (1874, 1879) та в останні роки різними документами відповідної влади.

Як показав аналіз організаційної діяльності Колегії, методи і форми управління були більш демократичними і більш колегіальними, ніж в інших навчальних закладах. Посада інспектора не передбачалася, зате були введенні посади вихователів, які не тільки тісно опікувалися життям вихованців, а й забезпечували високий рівень виховної роботи з ними.

Встановлено, що запорукою успішного навчального-виховного процесу в Колегії був педагогічний колектив закладу, який складали такі відомі педагоги, як Г. Александровський, І. Анненський, З. Архимович, П. Житецький, В. Куницький, В. Клячин, М. Мурашко, В. Науменко, І. Нечипоренко, М. Пимоненко, В. Сиповський, А. Степович, Є. Трегубов, О. Шіле, Г. Янчевецький, Ф. Яреш та ін.

Доведено, що однією з особливостей Колегії Павла Галагана, на відміну від інших середніх навчальних закладів Міністерства народної освіти Російської імперії, була доступність представників усіх верств населення до навчання (у Колегії навчалися учні з 14–16 років усіх станів як за кошти засновників, так і власним коштом).

Здійснено аналіз останніх років функціонування Колегії Павла Галагана. Починаючи з 1915 по 1920 роки Колегія втратила свою стабільність. Через відомі суспільно-політичні умови цього періоду були порушені кращі традиції навчального закладу.

У другому параграфі – «Новаторські засади виховної системи Колегії Павла Галагана» – визначено новаторські засади виховної системи Колегії Павла Галагана, які ґрунтувалися на таких принципах, як: створення сімейної атмосфери; етнонаціональний характер виховання; загальнолюдський гуманізм; культ інтелекту; культ поваги до вихованців; уникнення надмірностей в регламентації життя учнів і сухого формалізму; поєднання особистої свободи з обмеженнями на користь іншого; відсутність покарань; особистий приклад вихователя; довірливі стосунки між вихователями і вихованцями; повага до релігійних почуттів іншого; повага кожної людини; турбота про здоров’я вихованців; взаємозв’язок батьків і школи. В Колегії превалювали такі методи виховання: метод індивідуального підходу; метод особистого прикладу; метод переконування; метод виховання

мистецтвом; метод інтелектуального розвитку; дослідницький метод, а також форми: індивідуальна бесіда, домашні вечори, мистецькі екскурсії, колективні розваги, спортивні заходи, літературно-мистецькі вечори.

Обґрунтовано, що вся виховна система Колегії була спрямована на виховання громадянина-патріота Російської імперії. Одне із основних завдань виховання в Колегії Павла Галагана полягало у гармонійному розвитку вікових здібностей учнів, бережному ставленні до формування їх природних обдарувань і талантів.

Статут Колегії Павла Галагана не мав обмежень щодо виховної діяльності та внутрішнього порядку шкільного життя. За задумом засновника, Колегія – це закритий навчальний заклад, головним завданням якого було виховання високоморальної особистості, справжнього патріота своєї Вітчизни.

Доведено, що за період свого існування (49 років) Колегія Павла Галагана виробила особливу, оригінальну виховну систему, яка пройшла складний шлях. Цей шлях для більшої чіткості ми поділили на умовні відрізки (періоди): *перший період* (1871–1873) – період становлення і пошуку нової системи виховання, побудованої на демократичних засадах, взаємній довірі між вихованцями і вихователями; *другий період* (1873–1876) – період суворої дисципліни, покарань, заохочень, зменшення демократичності у стосунках; *третій період* (1876–1879) – перехідний, позначений проявами демократії і суворої дисципліни в незбалансованому вимірі; *четвертий період* (1879–1915) – стабільний, у ході якого діяла своя, особлива, притаманна тільки Колегії Павла Галагана виховна система, яка втілювала в практику кращі теоретичні надбання вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки; *п'ятий період* (1915–1920) – період нестабільності, що завершився закриттям Колегії.

У третьому параграфі – «Зміст, форми і методи організації навчального процесу в Колегії Павла Галагана» – проаналізовано особливості організації навчального процесу в Колегії. У результаті аналізу змісту навчальних планів Колегії та класичних гімназій було встановлено, що діяльність Колегії Павла Галагана характеризується поєднанням як традиційних (викладання предметів відповідно до програм та планів Міністерства народної освіти для класичних гімназій; викладання двох давніх мов; право учнів на вступ до вищих навчальних закладів; право викладачів на пенсію та інші пільги), так і новаторських форм викладання деяких предметів (природознавство, порівняльна географія, хімія, фізика, мови, креслення, малювання), більшим їх обсягом, ніж у гімназіях Міністерства народної освіти; поглибленим вивченням іноземних мов; запровадженням у навчальний процес англійської мови, українознавчих предметів; розробкою оригінальної системи контролю за навчальними досягненнями учнів (відсутність поточних оцінок); введенням нетрадиційних форм організації навчального процесу: вечірні додаткові заняття, вечірні лекції, дискусії, позакласне читання, екскурсії, «перевірна» система репетицій, відсутність класних журналів тощо; запровадження активно-творчих методів навчання: концентричний принцип побудови курсу фізики (метод концентричності), метод індивідуального навчання, метод проблемно-пошуковий (під час вивчення словесності, історії), методи

стимулювання обов'язку й відповідальності (навчання, засноване лише на інтересі, без щоденного оцінювання) тощо.

Третій розділ – **«Колегія Павла Галагана – осередок наукового, культурного, та освітнього життя країни»** – складається з двох параграфів. У першому – «Участь Колегії Павла Галагана в громадському житті України» – розкрито сутність Колегії Павла Галагана як наукового, культурного та освітнього осередку.

У ході дослідження доведено, що Колегія Павла Галагана вирізнялася новаторськими підходами до організації навчально-виховного процесу, а її викладачі та випускники становили особливу групу українських науковців, культурних і громадських діячів.

З'ясовано, що одним із напрямів навчально-виховної діяльності Колегії було виховання молоді у етнонаціональному дусі (наприклад, дотримання українських національних традицій, вивчення історії рідного краю тощо). Цю етнонаціональну ідею підтримували та активно культивували викладачі Колегії Павла Галагана, які були членами різних наукових, культурних, громадських товариств та організацій, мета яких полягала у поширенні освіти серед народу, збереженні української мови, дослідженні етнографії.

Діяльність викладачів Колегії, які підтримували закладену фундатором національну ідею, також сприяла тому, що вихованці в подальшому своєму житті ставали активними діячами наукового та громадського життя країни.

Встановлено, що культурно-громадська діяльність Колегії була тісно пов'язана з Київською громадою, Південно-Західним Відділом Російського Географічного Товариства, Історичним Товариством Нестора-Літописця, Київським Слов'янським благодійним Товариством, Товариством Класичної філології і педагогіки, Київським фізико-математичним товариством, Київським педагогічним товариством взаємної допомоги. Крім того, викладачі та вихователі Колегії були членами різних наукових осередків, брали участь у з'їздах, виставках, курсах (наприклад, Харківському Археологічному з'їзді, XI з'їзді дослідників природи та лікарів, з'їзді директорів середніх навчальних закладів, Паризькій виставці по навчальному відділу, на педагогічних курсах Новозибківської земської управи, тимчасових педагогічних курсах у м. Константинограді Полтавської губернії, у Раді делегатів середньої школи).

Понад те викладачі Колегії були активними дописувачами багатьох періодичних видань («Гимназия», «Ежегодник Коллегии Павла Галагана», «Журнал Министерства Народного Просвещения», «Киевлянин», «Педагогическая мысль», «Русская школа» та ін.). У своїх розвідках вони торкалися питання раціональнішого викладання того чи іншого предмета, ділилися своїми міркуваннями щодо методики навчання та виховання юнацтва тощо.

Доведено активну участь колективу Колегії Павла Галагана в громадському житті країни, яка полягала в тому, що його члени брали участь у виставках, стажувалися за кордоном, організовували публічні лекції, влаштовували

літературно-музично-вокальні вечори, які могли відвідувати, крім батьків, родичів вихованців, громадських діячів та керівників різних відомств і установ, учні з інших шкіл, зокрема й жіночих гімназій; Колегія займалася доброчинною діяльністю, а просвітницька діяльність, її спрямованість на вивчення етнографії, втілювалася у здійсненні охоронних функцій, зокрема, збереженні культурно-історичної та освітньої спадщини.

У другому параграфі – «Внесок випускників Колегії Павла Галагана в наукове та культурно-освітнє життя держави» – уточнено роль, значення та внесок випускників Колегії Павла Галагана в наукове та культурно-освітнє життя держави.

З'ясовано, що подвижниками національно-культурного піднесення другої половини XIX – початку XX століття стали випускники Колегії Павла Галагана. Здобувши ґрунтовну середню освіту, майже всі вони (а це близько 600 осіб) продовжували навчання у вищих навчальних закладах Росії, України та за кордоном (Московському, Юр'євському, Воронезькому, Варшавському, Київському, Харківському університетах, Лазаревському інституті східних мов у Москві, інституті Народного Господарства імені Карла Маркса, Томському університеті, Ніжинському педагогічному інституті, Українському вільному Університеті в Мюнхені та ін.).

Здійснено аналіз діяльності випускників Колегії у різних сферах (наукова, освітня, культурна та громадська), адже серед них були педагоги, медики, фізики, природознавці, історики, філологи, юристи, активні громадські діячі. Зокрема, з Українською академією наук пов'язана діяльність таких відомих випускників Колегії, як філолога А. Кримського, ботаніка В. Липського, правознавця О. Малиновського, історика і літературознавця Г. Житецького, історика права Л. Окіншевича, правознавців В. Грабаря та М. Максимейка, поетів-неокласиків М. Драй-Хмари та П. Филиповича, літературознавця М. Марковського, філолога і мовознавця В. Ганцова, історика права І. Балінського, філолога М. Калиновича, історика-славіста А. Степовича, математика В. Шарко та ін.

ВИСНОВКИ

Системний і комплексний аналіз організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.) на основі архівних та опублікованих джерел дає підстави для загальних висновків.

1. Обґрунтовано організаційні основи діяльності Колегії Павла Галагана, зокрема: нормативна та матеріальна база, кадрове забезпечення, демократичність управління, режим роботи, контингент учнів тощо; ефективна організація навчального процесу; належна матеріально-технічна база закладу, яка забезпечувала комфортні умови проживання та навчання колегіатів; високий рівень професійної діяльності викладачів і вихователів; відмінність Колегії від традиційної класичної гімназії другої половини XIX – початку XX століття в управлінській сфері (демократичність, колегіальність); змістовність режиму роботи Колегії; доступність усіх верств населення до навчання тощо.

2. У результаті аналізу навчальних планів Колегії та класичних гімназій було доведено, що Колегія Павла Галагана відрізнялася від інших середніх навчальних закладів Міністерства народної освіти Російської імперії поєднанням як *традиційних* (викладання предметів відповідно до програм та планів Міністерства народної освіти для класичних гімназій; викладання двох давніх мов; право учнів на вступ до вищих навчальних закладів; право викладачів на пенсію та інші пільги), так і *новаторських* форм викладання деяких предметів (природознавство, порівняльна географія, хімія, фізика, мови, креслення, малювання) більшим їх обсягом, ніж у гімназіях Міністерства народної освіти; наявність у навчальних планах Колегії предметів природничо-біологічного та гуманітарного курсу, практичних дисциплін, що надавало учневі всебічної наукової освіти й практичних навичок і вмінь; поглибленим вивченням іноземних мов; запровадженням у навчальний процес англійської мови, українознавчих предметів; застосуванням оригінальної системи контролю за навчальними досягненнями учнів (відсутність поточних оцінок); а також нетрадиційних форм організації навчального процесу: вечірні додаткові заняття, вечірні лекції, дискусії, позакласне читання, екскурсії, «перевірна» система репетицій, відсутність класних журналів тощо; запровадженням активно-творчих методів навчання: метод концентричності, метод індивідуального навчання, метод проблемно-пошуковий, методи стимулювання обов'язку й відповідальності тощо.

3. Визначено новаторські засади виховної системи Колегії Павла Галагана, що ґрунтувалася на таких принципах, як: створення сімейної атмосфери; етнонаціональний характер виховання; загальнолюдський гуманізм; культ інтелекту; культ поваги до вихованців; уникнення надмірностей в регламентації життя учнів і сухого формалізму; поєднання особистої свободи з обмеженнями на користь іншого; відсутність покарань; роль особистого прикладу вихователя; побудова стосунків між вихователями і вихованцями на довір'ї; повага до релігійних почуттів іншого; повага до кожної людини; турбота про здоров'я вихованців; взаємозв'язок батьків і школи; превалювання таких методів виховання, як: метод індивідуального підходу; метод особистого прикладу; метод переконування; метод виховання мистецтвом; метод інтелектуального розвитку; дослідницький метод, а також форм: індивідуальна бесіда, домашні вечори, мистецькі екскурсії, колективні розваги, спортивні заходи, літературно-мистецькі вечори.

Обґрунтовано, що вся виховна система Колегії була спрямована на виховання громадянина-патріота Російської імперії.

4. З'ясовано непересічне значення Колегії Павла Галагана як наукового, культурного та освітнього осередку в суспільному житті України, що забезпечував участь викладачів та випускників закладу в культурно-громадських заходах країни (членство у різноманітних товариствах та громадах; участь у з'їздах, виставках, курсах; стажування за кордоном; організація публічних лекцій, літературно-музично-вокальних вечорів; доброчинна діяльність; просвітницька діяльність, зокрема вивчення етнографії, збереження культурно-історичної та освітньої

спадщини) тощо.

У ході аналізу педагогічної, наукової та громадської діяльності випускників Колегії Павла Галагана уточнено роль, значення та їх внесок у науку, культуру та освіту держави.

Встановлено, що у всіх галузях діяльності колишні вихованці Колегії виявляли активну життєву позицію, високий професіоналізм, користувалися повагою і авторитетом колег, громадськості. Серед них були відомі педагоги (Г. Житецький, Г. Костюк, А. Степович та ін.), медики (О. Красковський, П. Нечай, І. Сабанеєв, М. Страдомський та ін.), фізики (Б. Раєвський, О. Яницький та ін.), природознавці (Г. Левитський, В. Липський та ін.), історики (М. Максимейко, О. Малиновський, Л. Окіншевич, Й. Покровський та ін.), філологи (М. Драй-Хмара, М. Калинович, Н. Котляревський, А. Кримський, Б. Ларін, П. Филипович та ін.), юристи (В. Грабар, Д. Курський, А. Лівицький, М. Чубинський та ін.), активні громадські діячі (М. Галаган, П. Тучапський та ін.), які склали основу так званого «золотого фонду» України.

Отже, розв’язання поставлених завдань на основі ґрунтовного аналізу широкого кола джерел та історіографічних праць уможливило досягнення мети дисертації. Здійснене нами дослідження, однак, не вичерпує всієї проблематики щодо організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.). Подальшого вивчення потребують: педагогічна спадщина педагогів та вихованців Колегії Павла Галагана; проблеми освіти і виховання в Колегії Павла Галагана на сторінках періодичних видань; участь вихованців Колегії Павла Галагана в культурно-освітньому процесі України; порівняння, аналіз діяльності Колегії Павла Галагана та інших навчальних закладів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані наукові результати дисертації

1. Шевчук О. М. Колегія Павла Галагана (1871–1920 рр.): історія заснування середнього приватного навчального закладу міста Києва / О. М. Шевчук // Рідна школа. – 2005. – № 7. – С. 47–49.

2. Шевчук О. М. Внесок П. Г. Житецького в історію заснування Колегії Павла Галагана / О. М. Шевчук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2005. – № 11. – С. 244–254.

3. Шевчук О. М. Київська Колегія Павла Галагана: розвиток приватної освіти в регіоні / О. М. Шевчук // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 19 (114). – С. 128–133.

4. Шевчук О. М. Колегія Павла Галагана – джерело формування інтелектуальної еліти українського народу / О. М. Шевчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 3. – С. 116–123.

5. Шевчук О. М. Бібліографія Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.) / О. М. Шевчук // Історико-педагогічний альманах. – 2007. – № 2. – С. 37–48.

6. Шевчук О. М. Організація навчально-виховного процесу в Колегії Павла

Галагана (кінець XIX – початок XX століття) / О. М. Шевчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – № 36. – С. 131–134.

7. Шевчук О. М. Устав Колегії Павла Галагана / О. М. Шевчук // Історико-педагогічний альманах. – 2007. – № 1. – С. 27–36.

8. Шевчук О. М. Дидактичні принципи К. Ушинського у діяльності Колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX століття) / Шевчук О. М. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – 2008. – Випуск 56. – С. 64–67.

9. Шевчук О. М. Педагогічна й науково-просвітницька діяльність вихованців Колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX століття) / Шевчук О. М. // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. – 2009. – № 5. – С. 198–202.

10. Шевчук О. М. Культурно-просвітницька діяльність вихованців Колегії Павла Галагана як приклад активної громадянської позиції / О. М. Шевчук // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць / за заг. ред акад. І. Ф. Прокопенка, чл.-кор. В. І. Лозової. – Харків : 2011. – Вип. 39. – С. 129–138.

11. Шевчук О. М. Колегія Павла Галагана як культурно-освітній феномен кінця XIX − початку XX століття: історіографія проблеми / О. М. Шевчук // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 20 (231). – С. 87–97.

12. Шевчук О. М. Історія створення Колегії Павла Галагана / Оксана Шевчук // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – № 1. – С. 87–96.

Опубліковані праці апробаційного характеру

13. Шевчук О. М. Розвиток та становлення Колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX ст.) / О. М. Шевчук // Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. (Умань, 17–18 листоп. 2005 р.) / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України [та ін.] – К. : Міленіум, 2005. – С. 200–203.

14. Шевчук О. М. Педагогічні аспекти діяльності Колегії Павла Галагана (1871–1920рр.) / Оксана Шевчук // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 17–18 травня 2007 р.) / М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гум. ун-тет. – Рівне : РВВ РДГУ, 2007. – С. 77–78.

15. Шевчук О. М. Специфіка виховної діяльності Колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX століття) / Оксана Шевчук // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (Рівне, 15–16 травня 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гум. ун-тет. – Рівне : РДГУ, 2008. – С. 87–88.

16. Шевчук О. М. Колегія Павла Галагана – центр виховання національної еліти / Оксана Шевчук // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали V Всеукр. наук. конф. (Тернопіль, 23–24 грудня 2009 р.) / М-во освіти і

науки України, Тернопільський нац. пед. ун-тет імені Володимира Гнатюка [та ін.] – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 66.

17.Шевчук О. М. Колегія Павла Галагана та авторська школа О. Захаренка : порівняльний аспект / Шевчук О. М. // Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів : матеріали Шостих Всеукр. Захаренківських пед. читань, (Черкаси, 2 лютого 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України [та ін.] – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – С. 16–18.

18.Шевчук О. М. Внесок Г. Галагана в розвиток освіти України / Шевчук О. М. // Пріоритети української науки і техніки : матеріали Всеукр. наук. конф. (Київ, 20 квітня 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Укр. тов-во істориків науки [та ін.] – К., 2012. – С. 298–301.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

*19.*Шевчук О. Osobowość Pawła Żyteckiego w kontekście ogólnoeuropejskiej oświaty («Особистість Павла Житецького в контексті загальноєвропейської освіти») / Viktoria Isachenko, Oksana Shewchuk // Czfowiek – Przewodnik – Medrzec. – Torun : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011. – С. 252–259. (Авторський внесок О. Шевчук полягає у висвітленні ролі П. Житецького у заснуванні та діяльності Колегії Павла Галагана).

АНОТАЦІЇ

Шевчук О. М. Організація і зміст навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Інститут педагогіки НАПН України, Київ, 2013.

У дисертації на основі архівних, маловідомих та опублікованих джерел здійснено системний і комплексний аналіз організації та змісту навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871–1920 рр.).

Обґрунтовано організаційні основи функціонування Колегії Павла Галагана (регламентувальні документи; керівні органи; матеріально-технічна база); новаторські засади виховної системи (принципи, методи та форми виховання); особливості змісту, форм і методів організації навчального процесу в Колегії.

Уточнено роль і значення Колегії Павла Галагана в громадському, культурному та освітньому житті країни.

Подальшого розвитку набула характеристика та систематизація досліджень з означеної проблеми.

До наукового обігу введено нові історичні факти, маловідомі та невідомі документи, що розширять історико-педагогічне знання про існування в шкільній практиці України такого унікального явища, як Колегія Павла Галагана, колектив якої зберігав кращі традиції і прагнув нового в організації навчально-виховного

процесу.

Ключові слова: навчально-виховний процес, новаторство, функціонування, організаційні основи, зміст, організаційно-педагогічні особливості Колегії Павла Галагана.

Шевчук О. М. Организация и содержание учебно-воспитательного процесса Коллегии Павла Галагана (1871–1920 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук за специальностью 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Институт педагогики НАПН Украины, Киев, 2013.

В диссертации на основе архивных, малоизвестных и опубликованных источников осуществлен системный и комплексный анализ организации и содержания учебно-воспитательного процесса Коллегии Павла Галагана (1871–1920 гг.). Сделан историографический анализ состояния исследования проблемы в историко-педагогической литературе.

Обосновано организационные особенности деятельности Коллегии Павла Галагана: организационные основы функционирования (регламентирующие документы: Устав, инструкции; особенности содержания организации учебного процесса в Коллегии (определены отступления от общепринятых гимназических учебных планов: в отдельные периоды – необязательность преподавания греческого языка, зато обязательность художественных дисциплин; среди нетрадиционных форм организации учебного процесса были: вечерние дополнительные занятия, вечерние лекции, отсутствие классных журналов; среди методов – метод концентричности, метод индивидуального обучения, проблемно-поисковый, метод стимулирования обязанностей и ответственности и др.).

Осуществленный анализ источников дал возможность довести высокий уровень материально-технической базы заведения, которая обеспечивала комфортные условия обитания и учебы коллегиатов; высокий уровень профессиональной деятельности преподавателей и воспитателей; отличие Коллегии от традиционной классической гимназии конца XIX – начала XX века в управленческой сфере (демократичность, коллегиальность); содержательность режима работы Коллегии; доступность всех слоев населения к учебе и тому подобное.

Доказаны новаторские принципы воспитательной системы Коллегии Павла Галагана (принципы воспитания: создание семейной атмосферы, этнонациональный характер воспитания, культ интеллекта, избежание штампов и формализма, отсутствие наказаний, роль личного примера воспитателя, доверчивые отношения между воспитателями и воспитанниками, уважение к религиозным чувствам, уважение к каждому человеку, беспокойство о здоровье воспитанников и др.; методы: индивидуального подхода, личного примера, убеждения, воспитания искусством, интеллектуального развития, исследовательский метод и др.; формы: индивидуальная беседа, домашние вечера, художественные экскурсии, вечерние

занятия, коллективные развлечения, ученические традиции, спортивные занятия, литературно-художественные вечера, трудовые занятия и др.).

Определено значение Коллегии Павла Галагана как научной, культурной и образовательной ячейки в общественной жизни Украины, что обеспечивало участие преподавателей и выпускников заведения в культурно-общественных мероприятиях страны (членство в разнообразных обществах; участие в съездах, выставках, курсах; стажировка за рубежом; организация публичных лекций, литературно-музыкально-вокальных вечеров; благотворительная и просветительская деятельность и тому подобное).

Раскрыто роль и значение Коллегии Павла Галагана в общественной, культурной и образовательной жизни страны.

В ходе анализа педагогической, научной и общественной деятельности выпускников Коллегии Павла Галагана уточнена роль, значение и их вклад в науку, культуру и образование государства. Установлено, что во всех отраслях деятельности прежние воспитанники Коллегии показывали активную жизненную позицию, высокий профессионализм, пользовались уважением и авторитетом студентов, коллег, общественности, влияли на совершенствование учебно-воспитательного процесса тех учебных заведений, где они работали. Среди них были педагоги, медики, физики, естествоведы, историки, филологи, юристы, активные общественные деятели.

Последующее развитие приобрели анализ и систематизация исследований по данной проблеме. В научное обращение включены новые исторические факты, малоизвестные и неизвестные документы, которые расширят историко-педагогическое знание о существовании в школьной практике Украины такого уникального явления, как Коллегия Павла Галагана, коллектив которой хранил лучшие традиции и хотел нового в организации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, новаторство, функционирование, организационные основы, содержание, организационно-педагогические основы Коллегии Павла Галагана.

Shevchuk O. M. The organization and content of education and upbringing process at Pavlo Galagan College (1871-1920 yy.). – On the right of manuscript.

The dissertation presented for the scientific degree of Candidate of Pedagogical sciences on speciality 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. – Institute of Pedagogics of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2013.

The dissertation presents systematic and comprehensive analysis basis of the organization and content of education and upbringing process at Pavlo Galagan Collegium (1871–1920 yy.), which is based on the archival, little known and published sources.

The organization and teaching peculiarities of Pavlo Galagan Collegium are substantiated, they are – institutional basis of functioning (regulations; governing board; technical and material support); innovator principles of an educate system (principles, methods and forms of education); features of maintenance, forms and methods of

organization of educational process, are in Collegium.

A role and value of Pavlo Galagan Collegium is specified in public, cultural and educational life of country.

Subsequent development was purchased by description and systematization of researches on noted issue.

To the scientific appeal new historical facts, not popular and unknown documents, which will extend history of pedagogy knowledge about existence in school practice of Ukraine of such unique phenomenon, which of Pavlo Galagan Collegium, the collective of which kept the best traditions and wanted new in organization educational-educate to the process, was, are entered.

Key words: education and upbringing process, innovation, functioning, organizational framework, maintenance, organizationally pedagogical features of Pavlo Galagan Collegium.

Підписано до друку 15.04.2013 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 19.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru